

Pripovijedanje priče u slikama u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju

Jesenaš, Tessa

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:855089>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-29**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Tessa Jesenaš

**PRIPOVIJEDANJE PRIČE U SLIKAMA U RANOM I
PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU**

Završni rad

Čakovec, rujan, 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Tessa Jesenaš

**PRIPOVIJEDANJE PRIČE U SLIKAMA U RANOM I
PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU**

Završni rad

Mentor rada: doc. dr. sc. Iva Gruić

Sumentor: Iva Nemeč, univ. spec. dramske pedagogije

Čakovec, rujan, 2021.

SAŽETAK

U radu se pojašnjava uloga koju pripovijedanje priča ima u djetetovu razvoju. Djeca od rođenja slušaju priče koje im prvenstveno pomažu u razvoju govora i komunikacije. Čitanjem utječemo na djetetov cjelokupni razvoj, a uključivanjem djece u aktivnosti čitanja ostvarujemo to, da postepeno steknu naviku čitanja i tako zavole knjigu. Kada djeca porastu, knjiga im služi kao izvor zabave i sredstvo putem kojega nesvjesno uče i razvijaju svoje vještine. U radu su objašnjene dvije vrste pripovijedanja priča uz pomoć slika, kamišibaj i slikovnica. Obje navedene vrste kombinacija su vizualnog medija s usmenim pripovijedanjem. Prvi dio rada bavi se kamišibajem; objašnjen je njegov pojam, navedene su vrste te je pobliže opisana njegova povijest i razina popularnosti koju stječe danas, s obzirom da mnogi u kamišibaju prepoznaju primjerenu i zanimljivu metodu za rad s djecom, kao i s odraslima. U drugom dijelu rada objašnjena je slikovnica kao prva knjiga s kojom se dijete susreće i njezine funkcije. Uz to je istaknuta i uloga odgojitelja kod čitanja slikovnice u vrtiću, a spominju se i roditelji koji imaju neizostavnu ulogu u cijelom procesu odgoja djeteta. Cilj ovoga rada je osvijestiti važnost čitanja djeci, prikazati specifičnost kamišibaja kao tehnike pripovijedanja te promovirati njegovo korištenje u vrtiću s djecom predškolske dobi. U završnom dijelu rada opisana je razlika između kamišibaja i slikovnice, a nastavno na to sam odabrala slikovnicu i prikazala kako bih od nje napravila kamišibaj izvedbu.

Ključne riječi: kamišibaj, slikovnica, pripovijedanje, dijete, predškolski odgoj

SUMMARY

The work explains the role that storytelling plays in a child's development. From birth, children listen to stories that primarily help them develop speech and communication. By reading, we influence the child's overall development, and by involving children in reading activities, we achieve this, so that they gradually acquire the habit of reading and thus fall in love with the book. As children grow older, the book serves as a source of entertainment and means by which they unconsciously learn and develop their skills. The paper explains two types of storytelling in pictures, *kamišibaj* and picture book. Both of these types are a combination of visual medium with oral narration. The first part of the paper deals with *kamishibai*; its concept is explained, the species are listed, and its history and the level of popularity it is gaining today are described in more detail, given that many in *kamishibai* recognize an appropriate and interesting method for working with children as well as with adults. In the second part of the work, the picture book is explained as the first book that the child encounters as well as its functions. In addition, the role of educators in reading the picture book in kindergarten is emphasized, and parents are mentioned, who have an indispensable role in the whole process of raising a child. The aim of this paper is to raise awareness of the importance of reading to children and to show the specificity of *kamishibai* as a storytelling technique, and to promote its use in kindergarten with preschool children. The final part of the paper describes the difference between *kamishibai* and picture book, and then I chose a picture book and showed how to make a *kamišibaj* performance out of it.

Key words: *kamishibai*, picture book, narration, child, preschool education

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. KAMIŠIBAJ – UMJETNOST PRIPOVIJEDANJA U SLIKAMA	3
2.1. Povijesni razvoj	4
2.2. Vrste kamišibaja	5
3. KAMIŠIBAJ U ODGOJNO OBRAZOVNOM PROCESU	7
4. POJAM SLIKOVNICE	9
4.1. Funkcije slikovnice	10
4.2. Tekst i likovni govor	11
4.3. Slikovnica kao poveznica djetinjstva i pedagogije	13
4.4. Uloga odgojitelja kod čitanja slikovnice	14
5. SLIČNOSTI I RAZLIKE IZMEĐU KAMIŠIBAJA I SLIKOVNICE	16
5.1. Izvođenje kamišibaja i čitanje slikovnice u vrtiću	17
5.2. Interaktivno sudjelovanje djece	18
5.3. Sažete razlike između kamišibaja i slikovnice	19
6. PRIJEDLOG IZVEDBE KAMIŠIBAJ PRIČE INSPIRIRANE SLIKOVNICOM	20
6.1. Prilagodba teksta za kamišibaj izvedbu	20
6.2. Ilustracije za kamišibaj izvedbu	21
6.3. Kartice za kamišibaj izvedbu	22
6.4. Priprema za izvedbu	29
6.5. Komentar o doživljaju djece	30
7. ZAKLJUČAK	31
LITERATURA	32
POPIS SLIKA	34
Izjava o izvornosti završnog rada	35

1. UVOD

Umjetnost pripovijedanja priče koja se iz Japana proširila po svijetu, zvana kamišibaj, pojavila se u kasnim 1920-ima, a popularnost je dosegla 1950-ih. Radi se o tradicionalnom načinu japanskog pripovijedanja priče, a u sadašnje vrijeme doživljava procvat po cijelome svijetu. Zasiurno popularnija forma pričanja priče, prvi susret djeteta s književnošću općenito je slikovnica. Ono što povezuje kamišibaj i slikovnicu je upravo ilustrirana slika, koja prema Čačko (2000) izražava glavni i najbitniji dio misli. „Slika ima prednost pred riječi utoliko što se brže i lakše čita, tj. odmah se vidi kao cjelovit simbol, te tako neposrednije izaziva lanac pojmova u čitatelja-gledatelja“ (Hlevnjak, 2000: 8-9).

Prema Cassady (1992; prema Lapenda, 2019) pripovijedanje priča u prošlosti je bila jedna od najosnovnijih komunikacijskih metoda i oblik učenja. Danas je to jedna od najstarijih vještina ljudske civilizacije. Ljudi su u prošlosti svakodnevno razmjenjivali informacije, pričali priče jedni drugima, a one su se zatim prenosile s koljena na koljeno. Tako su se priče mijenjale, ovisno o sjećanju pripovjedača. Čovjek je znao pričati priče i prije nego je znao pisati, one su se pričale svakodnevno i na različitim mjestima, a služile su kao sredstvo zabave ili obrazovanja (Tavas, 2020).

S obzirom da živimo u užurbanom svijetu, svijetu kompjuterizacije i visoke tehnologije, u vremenu kada su djeca socijalno udaljena i otuđena, potrebne su im priče koje će im objasniti kako funkcionira svijet oko njih, ali i priče pomoću kojih će sami sebe bolje razumjeti. Iz tog razloga pripovijedanje priča doživljava procvat.

Kako navodi Tavas (2020) priče su te koje nam pružaju pomoć i olakšavaju nam snalaženje u životu, iz njih ne proizlazi ništa loše. Svaka priča ima svoju funkciju, može nam pomoći kada je to potrebno, usmjeriti nas na pravi put, nečemu nas poučiti, nasmijati nas i zabaviti. Priče su potrebne svima, i djeci i odraslima. Djeci su one motivacijsko sredstvo, prilika za učenje i izgradnju osobnosti. Djeca pomoću priča stvaraju određeni pogled na svijet oko sebe, a u tome im svakako može pomoći slikovnica.

Slikovnica je, kako navode Martinović i Stričević (2011), prva knjiga s kojom dijete dolazi u doticaj, najčešće posredstvom odgojitelja, ali i roditelja. Slikovnicu je vrlo teško definirati jer je osebujan čitateljski materijal koji nosi veliku ulogu u poticanju djetetova razvoja. Iz tog razloga mora biti kvalitetna. U slikovnici se susreće slika kao temeljni dio, a uz sliku se nalazi i kratki tekst te se njegovo postojanje ne može isključiti.

Kamišibaj, kao jedna od vrsta pripovjedačkog kazališta, primjenjiva je u radu s djecom predškolskog uzrasta. Teme mogu biti svakojake, ali ih pripovjedač uvijek prilagođava dobi ciljane publike, a način pripovijedanja je zaista specifičan. U pripovijedanju priče uvijek je važna i publika, koja je sukreator u stvaranju priče. Pripovjedač bi trebao imati smisao za izvođenje i pripovijedanje kako bi zabavio ciljanu publiku, ali i prenio željenu poruku priče onima koji priču slušaju, odnosno gledaju. U ovoj formi dramatizacija je izuzetno bitna, ona ovisi o izlagaču, koji održava slijed događaja i tako zadržava pažnju publike.

S obzirom na brojne utjecaje koje pričanje i pripovijedanje priča mogu imati u dječjem razvoju, u ovom radu nastoje se objasniti upravo te forme, a konkretno će se govoriti o slikovnici i kamišibaju, o njihovim sličnostima i razlikama. Svaka od ove dvije forme bit će pobliže objašnjena. S obzirom da je kamišibaj - umjetnost pripovijedanja uz pratnju slikama relativno nepoznat u Hrvatskoj, rad je usmjeren upravo na ovu formu, njegove vrste, a saznat će se i nešto više o njegovoj prošlosti. Oboje, slikovnica i kamišibaj imaju određeni utjecaj na razvoj djeteta, pa će se spominjati i njihova primjena u radu s djecom predškolske dobi.

2. KAMIŠIBAJ – UMJETNOST PRIPOVIJEDANJA U SLIKAMA

Prema Orbaugh (2015:41; citirano prema Sirotić, 2017), „kamishibai (lit. "papirnato kazalište" - kami = papir, shibai = (a) igrati / gluma) tradicionalni je način japanskog pripovijedanja.“

Kamišibaj se sastoji od butaja i kartica s ilustracijama. Kamišibaj pored navedenoga čine i hiošigi palice i pripovjedač. Hiošigi je par drvenih palica, a služile su kao pomagalo pripovjedačima da okupe ljude. Naime, ovaj par palica bio je instrument kojim su izvođači dozivali znatiželjnu publiku. Nekoliko udaraca ovih palica jedne o drugu označavalo je dolazak pripovjedača i početak kamišibaj priče. U novije vrijeme hiošigi palice su izbor svakog pripovjedača, ne pravilo. Butaj je drvena kutija, odnosno okvir koji su pripovjedači vozili na biciklu, a služi kao malo kazalište ili pozornica pomoću koje se izvodi kamišibaj. S prednje strane nalazi se ilustracija koju publika vidi, a sa stražnje strane je tekst koji prati ilustraciju i služi kao podsjetnik pripovjedaču. Kartice s ilustracijama su razvrstane u butaj radi lakšeg i jednostavnijeg pomicanja slika. Isto tako, butaj pomaže publici da se usredotoči na priču, da se održi njihova pozornost te cijeloj izvedbi dodaje dramatičan efekt. Većina tradicionalnih japanskih kamišibaj priča sastoji se od 12 do 16 jednobojskih kartica ili kartica u boji koje se koriste za vizualni poticaj, dok se priča čita s poledine kartica. Ilustracije služe tome da nadopune izgovoreni tekst, a izvlače se onom brzinom koju odredi sam pripovjedač, odnosno dinamikom koju nameće dio priče. Na kartice se uglavnom crtaju jednostavne stvari i likovi, bez previše detalja, a na izvođaču je da nas uvede u svijet priče i dočara nam sve kadrove koji se ne nalaze na slikama (Kamišibaj za djecu, 2010).

Pripovjedač je glavni pokretač predstave, zbog njega se slike mijenjaju i upravo zbog toga se može reći da je kamišibaj kazalište, odnosno izvedbena umjetnost. Način pripovijedanja priča uvijek je jedinstven i ovisi o dramatizaciji pripovjedača. Bitno je imati zanimljivu priču s privlačnim ilustracijama. (Kamišibaj za djecu, 2010).

„Ono što je najvažnije, kamišibaj je stvaranje priča u zajednici s drugima, a odgovori prisutne publike dok se priča razvija vjerojatno su najbolji pokazatelj je li priča uspješna ili nije“ (McGowan, 2010:7, vlastiti prijevod).

2.1. Povijesni razvoj

Kamišibaj je dio duge tradicije pripovijedanja slika, koja se pojavila u Japanu već u 9. ili 10. stoljeću. Tada su svećenici koristili ilustrirane svitke u kombinaciji s pripovijedanjem kako bi prenijeli budističku doktrinu laicima (Kamišibaj za djecu, 2010).

Prema McGowan (2010) kamišibaj se razvio iz kombinacije različitih popularnih oblika pripovijedanja te dolaska nijemog filma u Japan početkom 1900-ih, točnije 1920-ih. Pripovjedači kamišibaja koristili bi kartice stavljene unutar drvene pozornice te je to, na neki novi način postalo oblik pripovijedanja uz slike.

Razdoblje od 1920-ih do ranih 1950-ih bile su, kako navodi Tamaki (2005), zlatne godine kamišibaja kao ulične umjetnosti u Japanu. Tada je na ulicama Tokya bilo više od 2500 izvođača kamišibaja. U to vrijeme, pripovjedač uličnih kamišibaja priča bio je čovjek, koji bi vozio bicikl opremljen kutijom s ladicama u kojima su se nalazili slatkiši. Taj je čovjek doista bio prodavač slatkiša, ali i nešto više od toga. Na vrhu kutije sa slatkišima nalazila se malena pozornica za prikazivanje ilustriranih kartica. Svoj dolazak u susjedstvo ovaj je čovjek signalizirao glasnim udarcima drvenih palica, tzv. hiošigi, koje su bile znak za privlačenje pažnje i najavu kamišibaj priče. Kamišibaj je bio podijeljen na priče za dječake i priče za djevojčice, a obuhvaćale su raznolik sadržaj, od zabavnog i avanturističkog, pa sve do sentimentalnog i melodramatičnog. Mlađoj je publici uglavnom ispričao jednu priču u cjelini, dok su oni nešto stariji čuli samo dio priče, a drugu „epizodu“ su morali nestrpljivo iščekivati do njegova sljedećeg dolaska. Na taj je način izvođač imao osiguranu publiku za sljedeću izvedbu.

Kamišibaj je, kako navodi Kamišibaj za djecu (2010) bio kazalište za siromašne. Procvat ove tehnike pripovijedanja dogodio se tridesetih godina prošlog stoljeća. U to vrijeme se, uslijed svjetske ekonomske krize, kroz koju je prolazio i Japan, velik broj radno sposobnih muškaraca zatekao na ulici, bez posla. Ljudi su tada bili prepušteni sami sebi. Kada se pročulo za kamišibaj, umjetnici, pripovjedači, kao i mnogi drugi dobili su priliku da nešto zarade. Novi stil kamišibaja nije zahtijevao mnogo znanja i sposobnosti, a posebice ne opsežnu obuku. Tako je skoro svaka osoba, koja je imala bicikl, malenu drvenu pozornicu i glas mogla izvoditi kamišibaj priče i na taj način zarađivati (McGowan, 2010).

Tijekom i nakon Drugog svjetskog rata, kamišibaj je postao dio svakodnevice u Japanu, a služio je kao zabava za odrasle i za djecu. Prema McGowan (2010; prema Sirotić,

2017) izvođači su inspiraciju za pripovijedanje priča crpili iz raznih izvora poput starih priča i bajki, filmova, znanosti, ali i događanja koja su se tada odvijala. Kamišibaj se među starijom populacijom koristio kao način prenošenja vijesti, posebice navečer. Kad je televizija prvi put došla u Japan, dobila je vrlo popularan naziv „denki kamishibai“, što u prijevodu znači električni kamišibaj. Taj je naziv dobila zbog svoje sličnosti s kamišibajem – oblikom, veličinom, ali i funkcijom.

„Gledajući povijest kamišibaja, podsjećeni smo da format kamišibaja ne mora biti ograničen na jednu definiciju, stil izvedbe ili publiku, već ga treba promatrati kao doista svestran format koji je ograničen samo maštom“ (McGowan, 2010, para. 25, vlastiti prijevod).

2.2. Vrste kamišibaja

Kamišibaj se dijeli na nekoliko ključnih vrsta koje su se pojavljivale u prošlosti, a mogu se podijeliti na sljedeće:

a) **Gaitô Kamishibai** (ulični Kamišibaj)

Prema Nash (2009; prema Sirotić, 2017) ulični pripovjedač priča je u ono vrijeme mogao biti bilo tko. Najčešće su to bili amateri kojima je trebao novac pa su se upustili u ovaj posao u kojemu su imali sigurnu zaradu. Sve što je uličnim pripovjedačima trebalo bio je bicikl, nešto slatkiša, drveni okvir u koji su stavljali ilustrirane kartice koje su oslikavali sami, te malo smisla za izvođenje priča i zabavljanje publike. Putovali su iz sela u selo, svoj dolazak najavljivali lupanjem drvenim palicama i tako okupljali publiku, najčešće mlađu djecu. Najprije su im prodavali slatkiše koje su donijeli sobom, a zatim su djeca za nagradu dobila zanimljivu izvedbu. Tematika je bila prilagođena publici. Izvođači su uvijek dali sve od sebe kako bi djeci bilo što zanimljivije. Cilj im je bio zabaviti djecu, ali i postići to da se što duže zadrže i odazovu na novu, sljedeću izvedbu već drugi dan. Ovi su izvođači imali veliku slobodu u dramatizaciji, mijenjali su priče onako kako je njima odgovaralo te ih nigdje nisu zapisivali.

b) **Kyôiku Kamishibai** (tiskani ili obrazovni Kamišibaj)

U prošlosti se ovaj oblik kamišibaja bazirao na širenje kršćanske vjere, stoga su prevladavale religijske teme. No, svaka tema koja sadrži neku poruku i koja može na bilo koji

način educirati publiku, pripadala bi u ovaj oblik. Ove priče su se veoma razlikovale od uličnog kamišibaja i amaterskog izvođenja, najviše po tome jer su bile stilski oblikovane i svaka od njih nosila je određenu poruku. Osnovna svrha nije bila zabava, već edukacija, kako im i samo ime govori (prema McGowan, 2010; prema Sirotić, 2017).

3. KAMIŠIBAJ U ODGOJNO OBRAZOVNOM PROCESU

Kako navodi Sirotić (2017), kamišibaj može imati značajnu ulogu u obrazovanju djece već od najranije dobi, služeći kao vrlo korisno i zanimljivo didaktičko sredstvo. Djeca su vrlo znatiželjna, vole isprobavati, vidjeti i čuti nove stvari, stoga je kamišibaj tehnika nešto s čime se djeca treba upoznati. Ovaj način pripovijedanja, kao nešto što se ne viđa svakodnevno, ima velikog potencijala da kod djece izazove čuđenje, što je ključno u trenutku kada treba motivirati dijete i potaknuti ga da sluša priču. Kamišibaj je umjetnost koja može pridonijeti razvoju socijalnih kompetencija, emocionalnom i intelektualnom bogaćenju. „Korisno je sredstvo i pomagalo za rad s djecom jer razvija maštu, kreativnost, likovnu i govornu izražajnost te komunikacijske i jezične vještine.“¹

Ilustracije koje su dio kamišibaj izvedbe djeci pružaju jedinstven doživljaj, potiču ih na interakciju, razgovor te razvijaju njihovu sposobnost zapažanja i razmišljanja. Slike koje djeca svakodnevno vide u knjigama, na plakatima, televizijskim programima i na mnogim drugim mjestima prepune su detalja koje su djeci na prvi pogled sasvim nebitni. Za razliku od toga, na ilustracijama koje nudi kamišibaj često se nalazi samo bitan detalj, jedan motiv jednostavnog oblika. Ovakva, „nedovršena“ slika svako dijete potiče i pruža mu mogućnost da samo stvori slike o sadržaju, te ga nadogradi svojom maštom uz riječi koje čuje od pripovjedača. Na taj način djeca slušaju kroz slike, čime se produžava njihova pažnja, a priču pamte uz već prepoznatljive elemente sa slika (ABC - Osnove likovne umjetnosti za djecu, 2017).

Kamišibaj pripovjedač svojim pristupom i otvorenošću poziva djecu na sudjelovanje. Djeca na taj način lakše pamte priču, razmišljaju o njoj te je njihova pažnja konstantno usmjerena na cjelokupan tijek događaja. Društvo kamišibaj (2017) navodi da je najvažnija stvar u kamišibaju tzv. *kyokan*, koji označava posebnu vezu između publike i pripovjedača. Isto tako, *kyokan* označava specifičnu atmosferu koja ujedinjuje različite oblike umjetnosti te se na taj način stvara jedinstveni svijet mašte i umjetnosti.

Kamišibaj je idealna tehnika za rad s djecom svih uzrasta, a njezin cilj i smisao je da djecu potiče na interakciju, komunikaciju i razmišljanje te da budi i potiče djetetovu maštu.

¹ <https://www.skolskiportal.hr/sadrzaj/ucitelji-stvaraju/kamisibaj-pripovijedanje-uz-slike/>

Kako navodi McGowan (2010; prema Sirotić, 2017), ova specifična forma pripovijedanja priče djecu potiče i ima utjecaj na:

- olakšava razumijevanje i važan je element učenja stranih jezika u vrtiću,
- potiče maštu i kreativnost djeteta i otkrivanja talenata,
- utječe na doživljaj emocija kroz osjetila dodira, mirisa i okusa,
- djeci koja su povučena suzbija strah od govora i prezentacije,
- stvara osjećaj prepoznavanja i
- povećava njihovu motivaciju za učenjem.

Izvođenje kamišibaja može uključivati i razne rekvizite. Kako je prije navedeno, kamišibaj forma se u odgojno obrazovnom procesu može koristiti za podučavanje raznih sadržaja, a može se koristiti isključivo kao medij kojim se pripovijedaju priče.

Sobzirom na to da je kamišibaj tehnika spoj više umjetnosti, može služiti i kao sredstvo približavanja i upoznavanja ostalih oblika i vrsta umjetnosti (stripa, filma, likovne umjetnosti, dramske umjetnosti, poezije i sl.). Ovakve aktivnosti otvaraju mogućnosti za različite tematske i kreativne radionice u odgojno obrazovnim skupinama različitih uzrasta.

4. POJAM SLIKOVNICE

Prema Crnković-Težak (2002) slikovnica je dječja knjiga *par excellence*, što bi doslovno značilo da je ona savršena, primjerena i izvanredna. Slikovnica u djetetove ruke dolazi već u prvoj godini života i samim time je prva knjiga s kojom se dijete susreće. Iz tog razloga je izrazito važno da bude kvalitetna, jer je njena uloga da obrazuje djecu i pomogne im pri otkrivanju okoline i svijeta.

Slikovnicu kao pojam je izrazito teško definirati i zbog toga postoji nebrojeno mnogo definicija iste. Ono što je o slikovnici opće poznato je da je to knjiga jednostavnog sadržaja i prepuna ilustracija s malo teksta, a tematski može biti vrlo raznolika. Prema Batinić-Majhut (2000) najčešća tema u slikovnicama (više od trećine) je dječji svijet u koji se ubraja zabava i svakodnevnica djeteta. Samo petina slikovnica obrađuje bajke, 15% čine motivi sa životinjama, 10% obrađuje prijevozna sredstva, dok ostatak otpada na sport, fantastiku itd.

Slikovnica je karakteristična i jedna od glavnih vrsta dječje književnosti. Pomaže djetetu da upozna okolinu oko sebe, da dozna stvari koje ga zanimaju, ali i da zabavi dijete i kod njega izazove efekt čuđenja, kada iz sadržaja slikovnice sazna nešto novo. Čitajući slikovnicu, djeca uče o ljudskim odnosima, o situacijama koje se mogu dogoditi u njihovoj bližoj okolini; u obitelji, kod kuće, u vrtiću. Poistovjećuju se s likovima, trude se razumjeti njihove osjećaje i misli te dobivaju odgovore na pitanja i probleme koji ih u tom trenutku muče.

„Iako dijete prvu pisanu riječ možda susreće na kutiji od igračke, nekom odjevnom predmetu, natpisu na svjetlećoj reklamama ili drugdje, slikovnica je, ako ne prvi, onda zasigurno najbogatiji izvor pisane riječi s kojim se dijete može susresti u ranom djetinjstvu. Jedno od najopćenitijih tumačenja slikovnice jest da je ona knjiga za djecu koja se sastoji pretežno od slika ili samo od slika ili crteža. Međutim zbog različitih oblika i materijala od kojih može biti napravljena te zbog funkcija koje ju karakteriziraju, primjerenije ju je odrediti kao prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djeci“ (Martinović i Stričević 2011: 39-40).

4.1. Funkcije slikovnice

Martinović i Stričević (2011) navode kako se svrha slikovnice ostvaruje kroz različite funkcije. Svrha slikovnice je, prema Zalar i sur. (2009; prema Martinović i Stričević, 2011), da djetetu postupno pomogne otkriti svijet oko njega i odnose u ljudskoj okolini. Ključna je u razvijanju spoznajnog svijeta djeteta, u njemu izaziva emocije te se pomoću slikovnice dijete već u ranoj dobi upoznaje s medijem napisane riječi. Prisutnost slikovnice već od najranije dobi kod djeteta razvija govor i bogati fond riječi, pomaže sposobnosti pamćenja i zapamćivanja logičkih odnosa. Prema Šišinović (2011; prema Višković, 2020), čitajući slikovnicu djeca češće iznose i razvijaju svoja mišljenja i stavove, komentiraju situacije i događaje te na taj način dolaze do svih potrebnih informacija. Stvaraju jače veze sa svima onima koji ih potiču na čitanje: roditeljima, odgojiteljima, ali i svojim prijateljima. Nakon čitanja, djeca postaju svjesnija okoline u kojoj se nalaze, događaja u njoj i odnosa među ljudima i stvarima. Sposobni su objasniti uzroke i posljedice raznih situacija, koje im pomažu doći do odgovora i rješenja problema kojih ni sami nisu svjesni. Djeca tako dolaze do zaključka da se odgovori na sva njihova pitanja nalaze u slikovnicama i općenito u knjigama, što ih potiče na njihovo proučavanje i daljnje korištenje. Slikovnica je za djecu igra putem koje oni uče, a da toga nisu ni svjesni. Svakodnevno korištenje slikovnice navikava na uporabu knjige te dijete na taj način razvija potrebu za njom i zadovoljava potrebe za nečim novim i jedinstvenim. „Dijete će se postupno naučiti, da je knjiga izvor znanja iz koga valja crpiti“ (Čačko, 2000:15).

Čačko (2000) ističe da slikovnica za djecu ima nekoliko funkcija. Sve se međusobno isprepliću i nadopunjuju te su u međusobnom odnosu s potrebama u odgoju i razvojem djeteta. Funkcije slikovnice mogu biti sljedeće: informacijsko-odgojna, spoznajna, iskustvena, estetska i zabavna, bez koje nijedna od navedenih funkcija ne bi bila provediva i ostvariva. S obzirom da je zabavna funkcija preduvjet za ostvarivanje ostalih funkcija, bitno je da dijete nije prisiljeno da bude uz slikovnicu, jer će mu ona postati dosadna i odbojna. Potrebno je da se dijete s knjigom zabavlja i igra, jer na taj način raste njegovo zanimanje i stvara se pravilan odnos prema knjizi. Djeca kroz igru stječu spoznaje o novim stvarima i svijetu oko sebe. U literaturi se spominje i govorno-jezična funkcija putem koje djeca razvijaju i obogaćuju svoj rječnik. Na taj im se način pruža prilika da razvijaju svoje govorne vještine i postepeno izgrađuju svoj vokabular kojim se kasnije koriste u razgovoru sa svojim vršnjacima i odraslima (Brcko, 2018).

Informacijsko-odgojna funkcija kod djeteta razvija sposobnost analize, sinteze, usporedbe, uočavanja i rješavanja problema. Pomoću slikovnice se djeci lakše objašnjavaju odnosi među stvarima i pojavama, nude im se odgovori na mnoga pitanja koja imaju za postaviti te na taj način djeca uviđaju promjene u okolini. Dijete tako ima pristup različitim temama koje ga zanimaju i sadržajima koji su prigodni za njegov razvoj. Spoznajna funkcija predstavlja sve spoznaje i znanja koja dijete dobije kada čita i proučava slikovnicu, ali i omogućuje mu provjeru njegovih prethodno stečenih znanja i stavova (Čačko, 2000). Sljedeća funkcija slikovnice je iskustvena funkcija koja se, prema Nikolajeva (2003; prema Martinović i Stričević, 2011) sastoji od pružanja posrednoga iskustva djetetu. Dijete u najranijoj dobi mnogo toga ne može doživjeti i naučiti neposrednim iskustvom, stoga se u slikovnicama može naći šaroliki izbor tema, koje različite sadržaje obrađuju na djeci zanimljiv, duhovit, nenametljiv i pristupačan način. Putem slikovnice djeca mogu dobiti saznanja o različitim načinima života, kulturama, običajima i drugim društvenim temama. Prema Čačko (2000), u slikovnicama veliku ulogu nosi i estetska funkcija. Ona kod djeteta potiče razne emocije i doživljaje, razvija u njemu osjećaj ljepote i upravo zbog toga slikovnica značajno utječe na ukus djeteta. Dijete će prije izabrati knjigu koja je njemu lijepa i privlačna. Likovna i grafička strana jedan su od najvažnijih poticaja interesa za knjigu jer razvijaju ljubav prema čitanju, a to znači da slikovnica treba biti ispunjena bojama koje su ugodne djetetovu oku te različitim oblicima.

4.2. Tekst i likovni govor

Slikovnica je kombinacija dvije različite umjetnosti: likovne i jezične, i vrlo je teško reći koje je od toga važnije. Iako većina slikovnica sadrži tekst koji je sadržajem prilagođen djeci i njihovim razmišljanjima radi lakog razumijevanja, postoje i slikovnice koje nemaju puno teksta ili ga nemaju uopće, ali ne postoji nijedna slikovnica bez slike (Višković, 2020). „Temeljni je sastavni dio slikovnice, dakako, slika, bez koje slikovnica ne može postojati, što se ne može reći za tekst koji, iako nije neizostavan, nije manje važan“ (Martinović i Stričević, 2011:47).

Branka Hlevnjak (2000) navodi kako je slikovnica zbir malenih slika koje nazivamo minijaturama, odnosno ilustracijama. Ilustracije imaju određeni učinak u slikovnici, zato

njezin sadržaj, posebice slike iziskuju što veću jednostavnost i što manje detalja. Slikovnice vrednujemo, dakle, prvenstveno kroz njihovu temeljnu odliku, kroz sliku“ (Hlevnjak, 2000:7).

Prema Kos-Paliska (1997; prema Višković, 2020) slikovnica je jedno od prvih likovnih djela s kojima se dijete susreće, stoga u izradi prije svega treba paziti na boje i dinamiku crteža. Dijete se slikovnicom najprije služi kao igračkom, a tek kasnije kao knjigom, stoga će najprije primijetiti i izabrati nešto s intenzivnijim bojama. Najčešće će odabrati primarne boje: žutu, crvenu i plavu, a k tome i zelenu. Ilustracija je najvažniji dio slikovnice, ključ koji ju određuje i daje joj karakter, te je posrednik između djetetova života i svijeta umjetnosti. Kod svakog djeteta pobuđuje razvijanje mašte i određenih emocija, razvija sposobnost vizualnog predočavanja putem kojeg djeca lakše razumiju literarni tekst te može potpuno obogatiti doživljaj. Iako svako dijete može imati vlastitu vizualnu predodžbu, slikom se izražava najbitniji dio misli. Ako se osoba vodi navedenim karakteristikama, djecu će motivirati da koriste slikovnice, emocionalno će ih pripremiti za upotrebu knjiga te će se postepeno razvijati njihov senzibilitet za ilustracije. „Kvaliteta se procjenjuje prema ilustracijama i tekstu ili pak prema njihovoj međusobnoj usklađenosti i opremi.“²

Iako je slika kao cjeloviti simbol djeci odmah uočljiva i lakše se čita, nezaobilaznu vrijednost slikovnici daje i njezin tematski poticaj, a to je napisana riječ, koja se u ovakvoj knjizi ograničava na minimum (Hlevnjak, 2000). Iako dijete dolazi u doticaj s prvim riječima na različitim mjestima: natpisima, igračkama, odjeći i njemu bliskim stvarima, tekst u slikovnici je najčešće prvi pisani tekst napisan u cijelosti s kojim je dijete u bliskom susretu. Zbog toga tekst u slikovnici mora biti sastavljen od jednostavnih stihova, kratkih izraza ili rečenica koje sadržavaju djetetu razumljive riječi i riječi koje su tipične za dječje izražavanje. Isto tako, u tekstu se trebaju spominjati predmeti s kojima se djeca igraju (npr. lutke, auti, lopte, slagalice), predmeti iz njihove bliske okoline (npr. ormarić, krevetić, stolić, stolice i sl.), predmeti koje svakodnevno upotrebljavaju (npr. hrana, odjeća, obuća i sl) (Martinović i Stričević, 2011).

Sadržaj slikovnice izrazito je važan, a roditeljski i odgojiteljski postupci ne mogu biti učinkoviti, ako se djeci nudi sadržaj koji ih ne zanima i nije im zanimljiv. Odrasli imaju drugačije kriterije od djece. Zbog toga često dolazi do toga da odrasli biraju slikovnice za koje oni misle da ih djeca trebaju pročitati, a u stvarnosti su one djeci nebitne i neće pokazati zanimanje za njih. Djecu zanimaju slikovnice u kojima se mogu prepoznati, koje su bliske

² <https://www.dugoselo.dvds.hr/kutak-za-roditelje/pedagoginja-savjetuje/97-sto-je-slikovnica>

dogadajima u njihovoj okolini i odgovaraju njihovim potrebama i iskustvima. Privlače ih priče u kojima su likovi po nečemu slični njima te se mogu s njima identificirati, stoga bi bilo najbolje izbor slikovnica prepustiti djeci prema Halačev (2000, prema Martinović i Stričević, 2011).

Jednostavan sadržaj slikovnice i ilustracije koje se u njoj nalaze vrlo brzo privlače djetetovu pažnju i upravo zbog toga je, kako navodi Hlevnjak (2000), učenje slikovnicama igra.

4.3. Slikovnica kao poveznica djetinjstva i pedagogije

„Dijete je osnovna svrha postojanja slikovnice. Njemu je potrebna slikovnica koja će biti u skladu s njegovim potrebama i iskustvom, pratiti i podupirati njegov razvoj, odgovoriti na njegove trenutne, ali i specifične potrebe i interese“ (Martinović i Stričević, 2011:58). Kako navodi Šišnović (2011), slikovnica predstavlja skup odgojnih i obrazovnih sadržaja i vrijednosti koje na dijete imaju određeni utjecaj. Potrebno je njihovo međusobno djelovanje kako bi za djecu bile pravi poticaj i izazov.

Slikovnica je važan izvor znanja, novog jezika, pojmova i pouka za malu djecu. Slikovnice mogu sadržavati priče koje djecu vode u čarobne svjetove s fantastičnim likovima, u daleke zemlje s jedinstvenim životinjama i običajima ili ih drže blizu kuće s pričama o stvarima s kojima se svakodnevno susreću, npr. odlascima zubaru. Uz njih se mogu pronaći i činjenice o svemiru, podvodnim stvorenjima ili prapovijesnim dinosaurima. Slikovnice se mogu međusobno razlikovati po brojnim značajkama, uključujući žanr, prisutnost fantastičnih elemenata, slikovni realizam itd. Od djece se očekuje da nauče činjenice, pojmove ili vrijednosti i primijene ih u stvarnom životu. Dokazano je da djeca mogu učiti i prenositi nove sadržaje iz slikovnica, no vrlo je važno uzeti u obzir dimenzije po kojima se knjige razlikuju i razvojne sposobnosti djece (Strouse i sur., 2018).

Prema Posilović (1986; prema Šišnović, 2011) ilustracije iz slikovnice utječu na stjecanje informacija o bojama, veličinama, skladu i umjetnosti. One daju mogućnost da se čita između redaka kako bi se pronašlo neko značenje koje možda nije navedeno u tekstu. Slike pružaju vizualne izraze i pojedinosti koje u tekstu nisu napisane. Ovi nam detalji i pojedinosti omogućuju analizu likova i složenijih detalja do kojih se ne može doći samo

čitanjem. Nadalje, knjige ispunjene slikama potiču djecu na predviđanje i zaključivanje o tome što će se sljedeće dogoditi. Što se tiče prvih riječi, one su prvi poticaj i osnova za izgradnju dječjeg rječnika, učenje govora, ali i razvoj osjećaja za jezik. Djeca tako počinju glasovno oponašati likove, ponavljaju stihove iz slikovnica, a zatim izmišljaju vlastite slične rime ili stvaraju nove priče. Prve rime i pjesmice poticaj su za prihvaćanje poezije, poticaj za vlastito stvaralaštvo. Slikovnice pomažu djeci da shvate da riječi isto tako prenose značenje, na način da povezuju slike u knjizi s riječima na stranici. Prvi pojmovi u slikovnicama prve su pisane informacije o svijetu oko djeteta i o njemu samom, osnova su i poticaj za učenje te intelektualni razvoj.

4.4. Uloga odgojitelja kod čitanja slikovnice

Odgojitelj prije svega ima veoma važnu ulogu kod uspostavljanja komunikacije s djecom. Ta se komunikacija temelji na stvaranju socio-emocionalnih veza, a isto tako utječe i na razvoj govora djeteta. Prema Petrović-Sočo (1997) dijete se sa slikovnicom susreće veoma rano, ona je jedno od područja uspostavljanja i razvoja komunikacije između odgojitelja i djeteta, stoga ima nezamjenjivu ulogu.

Aktivnosti vezane uz čitanje imaju važnu ulogu jer kod djece stvaraju ljubav prema knjizi i naviku čitanja. Zajedničko razgledavanje i čitanje slikovnice jedna je od najčešćih i najutjecajnijih aktivnosti, jer odgojitelj takve situacije može koristiti i za izazivanje spontanog govora djece. „Dobro i pravodobno odabrana aktivnost prirodno će izazvati zanimanje djeteta i omogućiti mu da govor koristi na raznolik način i u različite svrhe“ (Petrović-Sočo, 1997:12). Zadatak odgojitelja je da djeci nudi zanimljiv i raznolik sadržaj, koji dijete poziva na istraživanje i sudjelovanje.

Prije samog čitanja, navodi Trglačnik (2019), odgojitelj treba stvoriti ugodnu i toplu atmosferu kako bi djetetu bilo što ugodnije. Time se produžuje djetetova pažnja i aktivnost će tako potrajati duže. Odgojitelj u aktivnost čitanja treba konstantno uključivati i djecu. To može napraviti na način da razgovara s njima o pročitanom, postavlja im poticajna pitanja i da zajednički razgledavaju slike, jer je to ono što djecu zanima i oni tako nesvjesno postaju aktivni sudionici čitanja. Odgojitelj u cijelom ovom procesu treba biti strpljiv, jer djeca imaju mnogo pitanja za postaviti i puno ih toga zanima. Potrebno je da odgojitelj poziva dijete na interakciju i razgovor, potiče ga i pohvaljuje.

Isto tako, u cijelom ovom procesu važni su i roditelji. Prema Čudina-Obradović (2002; prema Trglačnik, 2019), odgojitelji su kao profesionalci svjesni i upoznati s važnosti čitanja djeci od najranije dobi, stoga je njihova zadaća da informiraju i educiraju roditelje o važnosti čitanja te na što sve ono utječe. Roditelji često nisu upoznati sa knjigama za djecu, karakteristikama koje one nose i važnosti koju imaju u djetetovu životu, posebice u najranijoj dobi.

Obiteljska, ali i izvanobiteljska sredina prva su okružja u kojima djeca dolaze u doticaj s knjigom. Odrasli koji se nalaze u bliskoj okolini djeteta posrednici su između djeteta i slikovnice. Njihovi stavovi prema knjizi, čitanju, te općenito njihov odnos prema djetetu ovisi o tome hoće li djeca samo postati čitači ili će doživotno poštivati i razumjeti vrijednost knjige, i tako postati pravi čitatelji. Izrazito je važno osvijestiti roditelje o njihovoj ulozi stvaranja poticajnog ozračja za dijete i slikovnicu. Slikovnica treba postati predmet koji se svakodnevno koristi te treba zauzeti ravnopravno mjesto uz ostale djetetove igračke. Slikovnica tako može postati predmet koji će djeca birati da bi ju listali, proučavali ilustracije, igrali se njome ili slušali odrasle kako im čitaju (Halačev, 2000).

Profesionalan odnos i kvalitetna suradnja između odgojitelja i roditelja uvelike doprinosi razvoju djeteta i njegovom pogledu na svijet. I odgojitelji i roditelji su djetetovi modeli, osobe na koje se dijete ugleda, stoga izrazito bitno da mu ukažu na važnost čitanja u životu.

5. SLIČNOSTI I RAZLIKE IZMEĐU KAMIŠIBAJA I SLIKOVNICE

Prema Tamaki (2005) kamišibaj i slikovnicu se često uspoređuje ili miješa, stoga je vrlo bitno spoznati razlike između njih, iako među njima ima i mnogo sličnosti. Najvažnije je istaknuti da sadržaj svake od ove dvije forme treba biti primjeren dobi djece, sukladno njihovim mogućnostima, potrebama, interesima i znanjima. Činjenica je da se obje vrste koriste ilustriranim slikama, no svaka od tih ilustracija nosi nešto svoje u ovim vrstama pripovijedanja. U svakom slučaju, kada djeca imaju poteškoća u razumijevanju, ilustracije im mogu pomoći da shvate značenje onoga što čitaju.

Ono što razlikuje kamišibaj od slikovnice je to što se kamišibaj izvodi. On je vrsta kazališne umjetnosti, a kao tehnika je namijenjen slušateljstvu i oblikovan je tako da u njemu uživa cijela grupa, a ne samo pojedinac. Dok se slikovnica može čitati pojedincu, odnosno samostalno, za kamišibaj su potrebne barem dvije osobe kako bi se on mogao izvesti i kako bi uspio, a to su pripovjedač i slušatelj.

Kako navodi Društvo Kamišibaj (2010), kamišibaj priča napisana je u obliku dijaloga, vrlo jednostavnim stilom, a pripovjedač, njegova izvedba i sve ostale sastavnice uključene u izvedbu samo nadopunjuju pojedinosti i krase ovu izvedbu. Tekst slikovnice je isto tako napisan jednostavnim, djetetu razumljiv jezikom, a može biti napisan u stihovima, rečenicama ili kratkim izrazima. Uz to postoji još jedna mala razlika između kamišibaja i slikovnice, a to je da se tekst u slikovnici nalazi odmah pored ilustracija. Kod kamišibaja, publici su vidljive samo ilustracije, dok tekst vidi samo izvođač. Unatoč tome, tekst se u obje ove forme izgovara paralelno s pripadajućim slikama, kao i kod slikovnice. Za razliku od slikovnice, kamišibaj izvođač ima veću slobodu pri odabiru tehnike pripovijedanja. Može manipulirati izvedbom, a samim time i doživljajem koji gledatelj predstave ima, čime cijeloj izvedbi može pridodati još veći značaj.

Što se tiče ilustracija u slikovnici, njih je uglavnom nešto više nego na kamišibaj ilustracijama. Činjenica je da one u obje forme nadopunjuju ono što riječi ne mogu. Kada otvorimo slikovnicu, uglavnom vidimo mnogo ilustracija na obje stranice i to na raznim mjestima, kutovima i položajima. Nasuprot tome, ono što djecu zadržava koncentriranim u kamišibaj izvedbi su ilustracije koje su kadrirane, a to je zasluga butaja. Tada djeca shvaćaju da je upravo to ono što je u tom trenutku najbitnije. Takav položaj održava kontrolu i pojačava samu radnju priče.

„Neki teoretičari za kamišibaj kažu da je to osjećaj predviđanja da se publika toliko usredotočuje na priču. Možda je to i drugo jedinstveno obilježja kamišibaja – dramatično pripovijedanje, podebljane ilustracije - uz prisustvo živog pripovjedača i osjećaja zajednice publike koja ga čini takvom čarobnom tehnikom pripovijedanja“ (McGowan, 2010:12; citirano prema Sirotić, 2017).

5.1. Izvođenje kamišibaja i čitanje slikovnice u vrtiću

Ono što je već poznato je da se kroz kamišibaj i slikovnicu, odnosno pripovijedanje priče putem ove dvije forme, djeci mogu prenijeti važne vrijednosti koje će nositi cijeli život. S obzirom da su to slični, a opet potpuno različiti mediji, svaki od njih ima i različite značajke. Njihova izvedba i primjenjivost u vrtiću zasigurno nose svoje čari svaka za sebe. Nekoliko stvari u izvedbi kamišibaja se razlikuje od tipičnog čitanja slikovnice u vrtiću.

Čitanje slikovnice funkcionira tako da se priča nastavlja okretanjem stranica. Brzina okretanja stranica razlikuje se od jednog čitatelja do drugog. Čitanje slikovnice ima najefektivniji učinak dok je dijete u neposrednoj blizini odraslog. Tada ima priliku opipati knjigu, vidjeti naslovnu i stražnju stranicu, listati slikovnicu, proučavati njen sadržaj, neometano razgovarati o njemu, postavljati pitanja te se vraćati na prethodne stranice u svakom trenutku kada to poželi. Postupnim okretanjem stranica dijete ulazi u svijet priče. Nasuprot tome, kamišibaj izvedba je kao kratki film. Ilustracije se dinamično mijenjaju, odnosno kreću na jednu stranu i daju osjećaj akcije. Ova kretnja ovisi jedino i isključivo o izvođaču i djeca na nju u tom trenutku nemaju nikakav utjecaj.

Isto tako, s obzirom da djecu najviše privlače i vole proučavati slike, pozornost treba obratiti upravo na to, jer čitanje slikovnice ujedno znači i istraživanje jedne vrste umjetnosti. Slike potiču maštu, a u kamišibaj izvedbi to čine i riječi pripovjedača. Ova je tehnika pripovijedanja stvorena za grupu, a za djecu je izvrsno obrazovno i zabavno sredstvo. Iako se djeca u trenutku izvedbe nalaze ispred pozornice i izvođača, zbog ritmičnog mijenjanja slika i posebne atmosfere djeca su uključena u priču i interakcija doživljava vrhunac. Djeca se uvijek raduju nečem novom, a kamišibaj je neobična tehnika koja ih zaista može očarati pristupom, pričama izvedenim na nov, neobičan način, a iskustvo koje dožive je neprocjenjivo. Kako većina djece predškolske dobi ne zna čitati, njihova je pažnja u obje navedene forme u

najvećoj mjeri usmjerena na ilustracije, a popratni tekst koji čita izvođač samo pridodaje važnost cjelokupnoj izvedbi.

Prilikom slušanja kamišibaj priče djeca moraju biti koncentrirana i veliku pozornost obratiti na ono što se u trenutku događa, jer izvođač kartice s ilustracijama mijenja prilično brzo. Djeca neke ilustracije vide tek nekoliko sekundi. Kamišibaj izvedba funkcionira tako da se kartice s ilustracijama, koje su postavljene u butaj, izvlače s desne strane na lijevu - sa gledališta publike. Kako navodi Tamaki (2005), radnja se konstantno kreće u istom smjeru te stvara osjećaj kretanja i kontinuiteta između slika. Neki teoretičari kamišibaja kažu da je osjećaj iščekivanja ono što održava publiku tako usredotočenom na priču. Publika tada dobije osjećaj da se sve odvija upravo u tom trenutku, kao da priča ne staje, već svojim određenim tempom teče dalje. Za razliku od toga, dok pojedinac čita slikovnicu, u bilo kojem trenutku se može vratiti unatrag kako bi se prisjetio nekih propuštenih detalja. Čitajući priču iz slikovnice, kao i pri čitanju drugih priča, bajki i sl., doživljaj bude kao da su se one dogodile nekada davno, a ne u trenutku kada se čitaju.

5.2. Interaktivno sudjelovanje djece

Kamišibaj forma pripovijedanja priče odlična je aktivnost za postizanje interakcije između izvođača i slušatelja, u ovom slučaju djece. Kod izvedbe kamišibaj priče, izvođač je taj koji treba na svoj, jedinstven i maštovit način zabaviti djecu i uvesti ih u cijelu priču. Cilj je da djeca budu što duže u aktivnosti te da se što duže održi njihova pažnja (Sirotić, 2017).

Prema McGowan (2010; prema Sirotić, 2017) slušateljstvu se tijekom izvedbe mogu postavljati razna klasična poticajna pitanja kako bi se održala njihova pažnja. Uz to, ima i drugih modaliteta interakcije koji uključuju puzzle, mozgalice, razne kvizove, ali i zagonetke putem kojih se ostvaruje suradnički odnos sa slušateljstvom. Djeca nisu primorana strogo slušati priču, ali ovakav oblik interakcije je zanimljiv, potiče ih da razmišljaju i sudjeluju, a uz to nudi zabavu i smijeh. Ovisno o dobi publike, postoje nešto zahtjevniji i oni manje zahtjevni modaliteti. Svrha ovakvog načina izvođenja je da djeci bude zanimljivo te da se osjećaju kao da su dio cijele priče, na način da u njoj interaktivno sudjeluju, a ne da samo slušaju.

Slikovnica isto tako nudi određenu uključenost djece, potiče ih na sudjelovanje i odlučivanje. Kao i kod kamišibaja, djeci se uz čitanje mogu postavljati klasična poticajna

pitanja, kao npr. „Što mislite, što će se sljedeće dogoditi?“. Djeci se na taj način produžuje koncentracija i angažiranija su. Tu ulogu posebice nosi interaktivna slikovnica koja, osim što djeci prenosi priču, iziskuje od njega aktivno sudjelovanje u kreiranju priče. Ono što je svakako bitno je da je uz ovakav način čitanja djetetu produljena pažnja i želi duže ostati u aktivnosti. U interaktivnim slikovnicama dijete otvara prozorčiće da bi vidjelo što se iza njih krije, pomiče razne materijale koji su unutra, premješta likove i sl.³

5.3. Sažete razlike između kamišibaja i slikovnice

Važno je znati koje su osnovne razlike između ove dvije tehnike pripovijedanja:

- kamišibaj je namijenjen izvođenju, a slikovnica čitanju
- kamišibaj je oblikovan tako da u njemu uživa cijela grupa, a ne pojedinac
- slikovnica se može čitati samostalno, a za kamišibaj su potrebne barem dvije osobe kako bi se mogao izvesti i kako bi uspio (pripovjedač i slušatelj)
- kamišibaj priča napisana je u obliku dijaloga, a pripovjedač, njegov glas i dječja mašta nadopunjuju pojedinosti
- tekst se u slikovnici nalazi odmah pored ilustracija, a tijekom kamišibaj izvedbe publika vidi samo ilustracije, dok se tekst nalazi sa stražnje strane i vidi ga samo izvođač
- kamišibaj izvođač ima veću slobodu pri odabiru tehnike
- kamišibaj pripovjedaču omogućuje više interakcije s publikom
- čitajući slikovnicu, pojedinac se može vratiti na prethodne stranice i prisjetiti se događaja i propuštenih detalja
- praćenje kamišibaj priče iziskuje veću koncentraciju jer se ilustracije brzo mijenjaju
- čitajući slikovnicu, pojedinac ima osjećaj kao da se radnja dogodila nekada davno, a ne u trenutku kada se čita

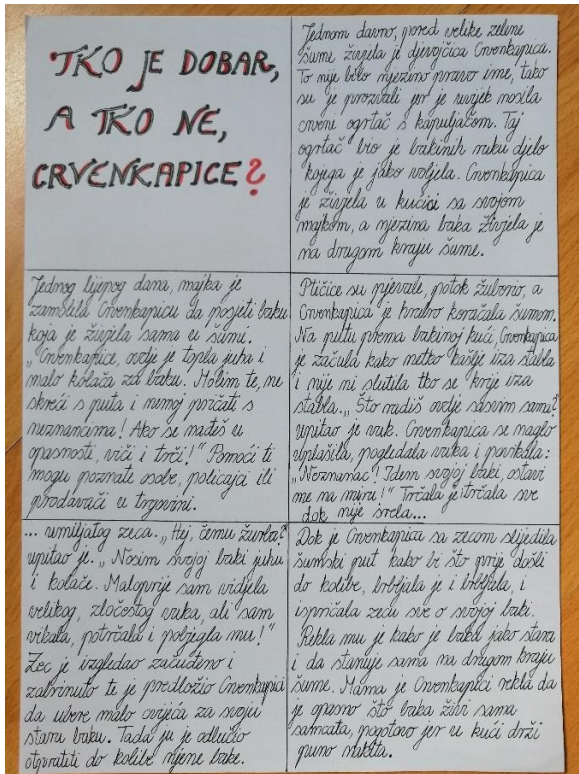
³ <https://vrtic-milanasachsa.zagreb.hr/UserDocImages///Interaktivne%20slikovnice%20u%20DV%20MSachsa.pdf>

6. PRIJEDLOG IZVEDBE KAMIŠIBAJ PRIČE INSPIRIRANE SLIKOVNICOM

Slikovnica koju sam odabrala zove se „Tko je dobar, a tko ne, Crvenkapice?“, a njen autor je Steve Smallman. Ovu slikovnicu sam odabrala jer je edukativna, a priča o Crvenkapici je djeci već dobro poznata. Unatoč tome, ova je prerada nešto drugačija, što se može iščitati već iz samog naslova, stoga vjerujem da bi djecu zasigurno već od samog početka zainteresirala. Radi se o obradi jedne od najpoznatijih priča za djecu koja nam govori o sigurnosti. Njena glavna pouka je da nas nečiji izgled može zavarati te da ne možemo na temelju izgleda znati tko je dobar, a tko ne.

6.1. Prilagodba teksta za kamišibaj izvedbu

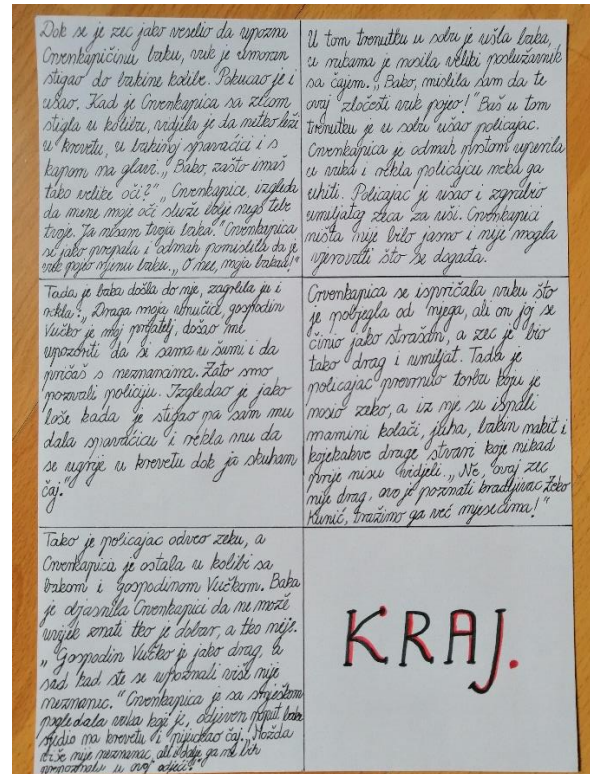
Tekst koji se nalazi u slikovnici bilo je potrebno prilagoditi govornoj izvedbi. S obzirom da se u slikovnici nalazi dosta dijaloga, odličan je primjer za kamišibaj izvedbu. Tekst sam najprije skratila, preoblikovala rečenice i uz pomoć toga ga prilagodila govornoj izvedbi. Između dijaloga sam dodala i naraciju. Na taj se način u priči stvorila određena napetost te sam dobila mogućnost opisati što se točno u trenutku događa. Koristila sam kratke, razumljive i izražajne rečenice koje su djeci lako razumljive. Nakon toga sam priču ravnomjerno rasporedila na 10 kartica, uz koje sam dodala naslovnu i završnu karticu. Tekst je složen tako da se pripovijeda bez sudjelovanja publike.

Slika 1. Mreža kartica s tekstem

+ naslovna kartica

(osobna izrada, vlastiti izvor)

Slika 2. Mreža kartica s tekstem

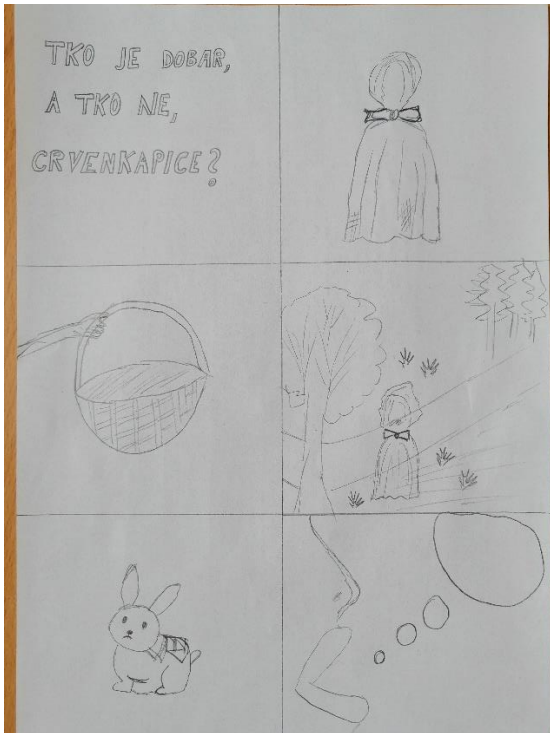
+ zadnja kartica

(osobna izrada, vlastiti izvor)

6.2. Ilustracije za kamišibaj izvedbu

Ilustracije iz slikovnice bilo je bitno preraditi kako bi bile prikladne za kamišibaj izvedbu. S obzirom da se u slikovnici nalazi puno ilustracija koje su prepune detalja te ih se na jednoj stranici nalazi nekoliko, vodila sam se pravilom koje kaže da je manje-više. Sliku sam reducirala na jedan detalj, odnosno bitnu informaciju kako ona ne bi otkrila previše, a u isto vrijeme probudila maštu djece. Svaki detalj na ilustraciji nosi određenu dramsku napetost te pobuđuje dječju znatiželju. Na ilustracijama se nalaze likovi, životinje i stvari koje su djeci poznate i bliske, a označavaju dio radnje koji je popraćen tekstem priče. Likovnu tehniku koju sam koristila su vodene boje. Kako bi ilustracija došla do izražaja, rubne linije sam istaknula tamnijim linijama kako bi bile vidljive publici koja je udaljena. Za ilustracije i njihovu pozadinu koristila sam većinom svijetle boje jer one zrače zabavom i inspiracijom. Na

ilustracijama sam koristila različite planove (total, krupni plan, srednji plan, detalj...), ovisno o tome koju ulogu određena ilustracija ima u cijeloj priči te kako bi se stvorila napetost.

Slika 3. Mreža ilustracija 1 (skice)

(osobna izrada, vlastiti izvor)

Slika 4. Mreža ilustracija 2 (skice)

(osobna izrada, vlastiti izvor)

6.3. Kartice za kamišibaj izvedbu

Kartice s ilustracijama izradila sam samostalno. Za izradu su mi bili potrebni papiri A3 formata, vodene boje i kistovi. Kako bih mogla početi s izradom ilustracija, tekst sam podijelila na željeni broj kartica, u ovom slučaju 10 kartica uz koje idu naslovna i zadnja kartica priče. Toliko sam ilustracija u konačnici i izradila. Prije nego sam počela izrađivati ilustracije, morala sam razmisliti o određenom detalju koji na neki način označava taj dio teksta. Tada sam započela s izradom skica. Nakon što sam nacrtala skice, krenula sam s izradom ilustracija. Ilustracije sam postavila u butaj koji je izradio Filip Habek, brat od kolegice sa fakulteta.

Slika 5. Ilustracija 1 – naslovnica

Autor teksta: Steve Smallman

Autor ilustracija: Tessa Jesenaš

(osobna izrada, vlastiti izvor)

Slika 6. Ilustracija 2

(osobna izrada, vlastiti izvor)

Jednom davno, pored velike zelene šume živjela je djevojčica Crvenkapica. To nije bilo njezino pravo ime, tako su je prozvali jer je uvijek nosila crveni ogrtač s kapuljačom. Taj ogrtač bio je bakinih ruku djelo kojega je jako voljela. Crvenkapica je živjela u kućici sa svojom majkom, a njezina baka živjela je na drugom kraju šume.

Slika 7. Ilustracija 3

(osobna izrada, vlastiti izvor)

Jednog lijepog dana, majka je zamolila Crvenkapicu da posjeti baku koja je živjela sama u šumi. „Crvenkapice, ovdje je topla juha i malo kolača za baku. Molim te, ne skreći s puta i nemoj pričati s neznancima! Ako se nađeš u opasnosti, viči i trči! Pomoći ti mogu poznate osobe, policajci ili prodavači u trgovini.“

Slika 8. Ilustracija 4

(osobna izrada, vlastiti izvor)

Ptičice su pjevale, potok žuborio, a Crvenkapica hrabro koračala šumom. Na putu prema bakinoj kući, Crvenkapica je začula kako netko kašlje iza stabla i nije ni slutila tko se tamo krije. „Što radiš ovdje sasvim sama?“ upitao je vuk. Crvenkapica se naglo uplašila, pogledala vuka i povikala: „Neznanac! Idem svojoj baki, ostavi me na miru!“ Trčala je i trčala sve dok nije sreća...

Slika 9. Ilustracija 5

(osobna izrada, vlastiti izvor)

... umiljatog zeca. „Hej, čemu žurba?“ upitao je. „Nosim svojoj baki juhu i kolače. Maloprije sam vidjela velikog zločestog vuka, ali sam vikala, potrčala i pobjegla mu!“ Zec je izgledao začuđeno i zabrinuto te je predložio Crvenkapici da ubere malo cvijeća za svoju staru baku. Tada ju je odlučio otpratiti do kolibe njene bake.

Slika 10. Ilustracija 6

(osobna izrada, vlastiti izvor)

Dok je Crvenkapica sa zecom slijedila šumski put kako bi što prije došli do kolibe, brbljala je i brbljala, i ispričala zecu sve o svojoj baki. Rekla mu je kako je baka jako stara i da stanuje sama na drugom kraju šume. Mama je Crvenkapici rekla da je opasno što baka živi sama samcata, pogotovo jer u kući drži puno nakita.

Slika 11. Ilustracija 7

(osobna izrada, vlastiti izvor)

Dok se je zec jako veselio da upozna Crvenkapičinu baku, vuk je umoran stigao do bakine kolibe. Pokucao je i ušao. Kad je Crvenkapica sa zecom stigla u kolibu, vidjela je da netko leži u krevetu, u bakinoj spavaćici i s kapom na glavi. „Bako, zašto imaš tako velike oči?“ „Crvenkapice, izgleda da mene moje oči služe bolje nego tebe tvoje. Ja nisam tvoja baka.“ Crvenkapica se jako prepala i odmah pomislila da je vuk pojeo njenu baku. „O nee, moja baka!“

Slika 12. Ilustracija 8

(osobna izrada, vlastiti izvor)

U tom trenutku u sobu je ušla baka, u rukama je nosila veliki poslužavnik sa čajem. „Bako, mislila sam da te ovaj zločesti vuk pojeo!“ Baš u tom trenutku je u sobu ušao policajac. Crvenkapica je odmah prstom uperila u vuka i rekla policajcu neka ga uhiti. Policajac je ušao i zgrabio umiljatog zeca za uši. Crvenkapici ništa nije bilo jasno i nije mogla vjerovati što se događa.

Slika 13. Ilustracija 9

(osobna izrada, vlastiti izvor)

Tada je baka došla do nje, zagrlila ju i rekla: „Draga moja unučice, gospodin Vučko je moj prijatelj, došao me upozoriti da si sama u šumi i da pričaš s neznancima. Zato smo pozvali policiju. Izgledao je jako loše kada je stigao pa sam mu dala spavaćicu i rekla mu da se ugrije u krevetu dok ja skuham čaj.“

Slika 14. Ilustracija 10

(osobna izrada, vlastiti izvor)

Crvenkapica se ispričala vuku što je pobjegla od njega, ali on joj se činio jako strašan, a zec je bio tako drag i umiljat. Tada je policajac prevrnuo torbu koju je nosio zeko, a iz nje su ispali mamini kolači, juha, bakin nakit i kojekakve druge stvari koje nikada prije nisu vidjeli. „Ne, ovaj zec nije drag, ovo je poznati kradljivac Zeko Kunić, tražimo ga već mjesecima!“

Slika 15. Ilustracija 11

(osobna izrada, vlastiti izvor)

Tako je policajac odveo zeku, a Crvenkapica je ostala u kolibi sa bakom i gospodinom Vučkom. Baka je objasnila Crvenkapici da ne može uvijek znati tko je dobar, a tko nije. „Gospodin Vučko je jako drag, a sad kad ste se upoznali više nije neznanac.“ Crvenkapica je sa smješkom pogledala vuka koji je, odjeven poput bake sjedio na krevetu i pijuckao čaj. „Možda više nije neznanac, ali i dalje ga ne bih prepoznala u ovoj odjeći.“

Slika 16. Ilustracija 12 – zadnja kartica

(osobna izrada, vlastiti izvor)

6.4. Priprema za izvedbu

Nakon što se djeca okupe ispred butaja, pozornice pomoću koje se izvodi kamišibaj, najprije bih im u nekoliko rečenica istaknula najvažnije stvari o kamišibaju kako bi znali o čemu se radi i što će gledati. S obzirom da djeca budu koncentriranija ukoliko im se prije pripovijedanja priče postavi nekoliko jednostavnih pitanja, napravila bih upravo tako. Potrudila bih se zadobiti njihovu pažnju sljedećim pitanja: Zate li priču o Crvenkapici?, Zate li kako priča završava? i sl. Nakon što bih poslušala svaki djetetov odgovor, izvadila bih hiošigi palice, ukratko im rekla nešto o njima te im objasnila čemu one služe. Nakon toga bi ih dala jednom djetetu kako bi lupilo s njima par puta i tako najavilo početak pričanja priče. Tada bih krenula s izvođenjem kamišibaj predstave. Do tog trenutka stajala bih pored butaja koji bi bio zatvoren, te bih ga prije početka priče približila sebi i polako otvarala njegova vrata određenim redosljedom. Najprije bih pročitala naslov i autora priče te se od samog početka trudila održati kontakt očima s djecom koja sjede ispred mene. Kartice s ilustracijama izvlačila bih s desne strane na lijevu (iz stajališta publike) i to određenim ritmom, koji bi bio prilagođen tematici priče. U nekim trenucima izvukla bi ih brže kako bih postigla veću dinamiku priče. S obzirom da u ovoj priči ima nekoliko likova i puno dijaloga, tijekom pripovijedanje priče bih koristila samo svoj glas. Ne bih ga mijenjala kako bi se prilagodila različitim likovima. Smatram da bi to samo zbunilo djecu i izazvalo njihove reakcije koje bi omele tijek priče i pažnju druge djece. Na taj bi se način mogla usredotočiti na bitnije sastavnice, a to su sadržaj priče i scene koje dolaze. Tako bih djeci mogla što bolje dočarati što se u priči događa i naglasiti bitne i zanimljive dijelove. Isto tako, prilikom pričanja priče koristila bih različite zvukove i glasove kako bih što bolje dočarala atmosferu iz priče. Kako bi se priča približavala kraju, postepeno i jasno bih to naglasila te bih obrnutim redosljedom zatvorila vrata butaja.

Za kraj bih s djecom odigrala jednu igru. U jednoj košarici bili bi pripremljeni papirići na kojima bi bili napisani različiti likovi, npr. najbolji prijatelj, odgojiteljica, čovjek u staroj kući, kuharica u vrtiću, čovjek u autu, majka, otac, prodavačica u trgovini, policajac i sl. Uz njih bi bile pridružene i fotografije. Djeca bi morala prepoznati koji od tih likova su stranci, a koji nisu. Svi bi dobili priliku reći svoje mišljenje te bi ih na taj način naučila da iako neke ljude vide svakodnevno, to ne znači da su im svi prijatelji.

6.5. Komentar o doživljaju djece

S obzirom da je kamišibaj djeci relativno nepoznat, dogovorila bih se s odgojiteljicom da djecu unaprijed pripremi na dolazak kamišibaj priče. Nakon dolaska bih djeci rekla sve ono što ih zanima jer bi sigurno bili jako znatiželjni. Rekla bih im nešto više o ovoj tehnici pripovijedanja; kako je nastala, kako su pripovjedači dolazili na biciklu, prodavali slatkiše i nakon toga pričali priče djeci. Zatim bi im pokazala butaj, malo drveno kazalište koje su vozili na biciklu. Pretpostavljam da bi im takva pozornica bila neobična i zanimljiva. Vjerujem da bi djeca htjela istražiti njen izgled i funkciju pa bih ju okretala i dopustila im da ju pregledaju sa svih strana. Kada bih počela pripovijedati priču, mislim da bi djeci bilo zanimljivo i da bi pažljivo pratili radnju priče, jer je ovaj način pripovijedanja nešto što vide i čuju prvi puta. Mislim da bi na kraju priče djeca imala puno pitanja i komentara o samoj priči, ali i o načinu njene izvedbe. Smatram da bi ovakva izvedba djeci bila izrazito zanimljiva zbog toga što konstantno potiče njihovu maštu i izražavanje. Tijekom izvedbe dolazi do interakcije, djeca razvijaju nove ideje, doživljavaju priču kroz sliku uz dobru dramaturgiju pripovjedača koja je neizostavna u cijeloj izvedbi. Iako su slikovnice ono na što su djeca naučena i njihova je uloga neprocjenjiva u djetetovu razvoju, treba se okrenuti i prema nečem novom i neobičnom kao što je kamišibaj, kako bi djeca s užitkom spoznala sve čari pripovijedanja priča.

7. ZAKLJUČAK

Čitanje i prepričavanje priča djeci već od najranije dobi nosi mnoge dobrobiti i vrlo je korisno za njihov razvoj. Djecu treba uključiti u svijet priče već od njihove najranije dobi kako bi prepoznali njezinu važnost i razvili ljubav prema njoj. Nevažno radi li se o fikciji ili događajima iz svakodnevnog života djeteta, priče otvaraju jedan novi svijet i daju djetetu uvid u njega, ali i priliku da razmišlja izvan okvira. Situacije iz stvarnog svijeta i bliže djetetove okoline potrebno je prepričati na način koji je primjeren njihovoj dobi, kako bi djeca bila zainteresirana i mogla uživati u takvim pričama. Prije svega, čitanje i prepričavanje priča pruža priliku djeci i odraslima da se zbliže. Djeca tako imaju koristi i od slikovnice i od kamišibaja jer je individualno iskustvo, kao i ono zajedničko nezamjenjivo za djecu te dobi.

Tijekom kamišibaj izvedbe, djeca su u potpunosti okružena pričom i slikama. U tom trenutku, fokus im pomaže držati kazalište pomoću kojega izvođač pripovijeda. Pripovjedač bi trebao biti otvoren i komunikativan, održavati radnju živom, dinamično izmjenjivati ilustracije i djecu potaknuti na interakciju. Kada je dijete u grupi s drugom djecom, razvijaju se njegove socijalne vještine, lakše se izražava, razmjenjuje svoje mišljenje s drugima, komunicira i tako stvara posebne odnose. Kamišibaj kod djece budi maštu, potiče ih da budu kreativni te da se slobodno izražavaju. Daje im mogućnost da se užive u priču, da se u bilo kojem trenutku izraze, da iznesu sve svoje emocije i tako postanu samouvjereni.

Slikovnica kao prva dječja knjiga ima nezaobilaznu ulogu u djetetovu razvoju, a odgojitelji i roditelji imaju najveću odgovornost pri odabiru slikovnice koja je primjerena dobi djeteta. Za djecu koja još ne znaju čitati, priče u kojima se pojavljuje samo tekst nisu ni približno zanimljive ili uzbudljive kao priče koje koriste ilustracije. U svakom slučaju, ilustracije u slikovnicama nadilaze tekst, dodaju posebnu čar i tako čine da priča oživi.

Kako su djeca veoma znatiželjna i u njima se u trenutku probudi interes za nove stvari, takve situacije treba iskoristiti i dati im priliku da vide i dožive nešto novo. U zadnje vrijeme su ljudi diljem svijeta više osviješteni kada je u pitanju čitanje i prepričavanje priča, stoga su počeli prepoznavati potrebu za kamišibajem, slikovnicom, ali i ostalim načinima pričanja priča. Kamišibaj tehnika je prepoznata kao spoj zabavnog medija i moćne pedagoške metode, stoga je preporučljivo da se djeci pruži prilika da upoznaju nove načine izražavanja i tijekom odgojno-obrazovnog procesa uživaju i u kamišibaju i slikovnici.

LITERATURA

Batinić, Š., Majhut, B. (2000). Počeci slikovnice u Hrvatskoj. prir. Javor, R. (ur.) Kakva je knjiga slikovnica. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, str. 23-38.

Crnković, M., Težak, D. (2002). Povijest hrvatske dječje književnosti; od početaka do 1955. godine. Zagreb: Znanje d.d.

Čačko, P. (2000). Slikovnica, njezina definicija i funkcije. prir. Javor, R. (ur.) Kakva je knjiga slikovnica. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, str. 12-16.

Hlevnjak, B. (2000). Kakva je knjiga slikovnica? Javor, R. (ur.) Kakva je knjiga slikovnica. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, str. 7-11.

Martinović, I., Stričević, I., (2011). Slikovnica: prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djetetu. *Libellarium: Časopis za povijest pisane riječi, knjige i baštinskih ustanova* 4 (1), str. 39-63.

Petrović-Sočo, B., (1997). Dijete, odgajatelj i slikovnica: akcijsko istraživanje. Zagreb: Alinea.

Šišnović, I. (2011). Odgojno-obrazovna vrijednost slikovnice. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 17 (66), 8-9. <https://hrcak.srce.hr/124183>

Tamaki, D. (2005). Kamishibai for everyone! <http://www.kamishibai.com/PDF/kamishibaieveryone.pdf>

Tavas, D. (2005). Pričanje priča (storytelling) opet je u modi. Dostupno na URL: https://www.profil-klett.hr/system/files/repozitorij/pdf/pricanje_prica_opet_je_u_modi.pdf (pristupljeno 30.08.2021.)

Brcko, K. (2018). *Estetska vrijednost slikovnice* (Završni rad).

Višković, D. K. (2020). *Odgojna funkcija slikovnice i njezina primjena u vrtiću i obitelji* (Završni rad).

Trglačnik, A. (2019). *Čitanje djeci predškolske dobi* (Završni rad).

Lapenda, I. (2019). *Pričanje priča* (Diplomski rad).

Sirotić, L. (2017). *Kamishibai – priča u slikama* (Završni rad).

Kamishibai for kids, web, dostupno na: <http://www.kamishibai.com>, (pristupljeno: 26.08.2021.)

Društvo kamišibaj Slovenije, 2017, dostupno na: <http://www.kamisibaj.si/kamisibaj/>, (pristupljeno: 09.10.2017.)

McGowan, T. (2010). *The Mechanics of Kamishibai Through the Art of Eigoro Futamata* (University of Pennsylvania)

McGowan, T. M. About Japan: A Teacher's Resource. The Many Faces of Kamishibai (Japanese Paper Theater): Past, Present, and Future. Japan Society. Dostupno na: URL: <http://aboutjapan.japansociety.org/content.cfm/the-many-faces-of-kamishibai>, (pristupljeno: 26.08.2021.)

Strouse, G. i sur. (2018). The Role of Book Features in Young Children's Transfer of Information from Picture Books to Real-World Contexts. Dostupno na URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5807901/> (pristupljeno: 26.8.2021.)

ABC - Art basics for children, 2017, dostupno na: <http://www.abc-web.be/abckamishibai/?lang=en>, (pristupljeno: 06.09.2021.)

<https://vrticmilanasachsa.zagreb.hr/UserDocsImages///Interaktivne%20slikovnice%20u%20DV%20MSachsa.pdf> (pristupljeno: 27.8.2021.)

<https://muse.jhu.edu/article/488605/summary> (pristupljeno: 27.8.2021.)

POPIS SLIKA

Slika 1. Mreža kartica s tekstom + naslovna kartica; arhiva: Tessa Jesenaš

Slika 2. Mreža kartica s tekstom + zadnja kartica; arhiva: Tessa Jesenaš

Slika 3. Mreža ilustracija 1 (skica); arhiva: Tessa Jesenaš

Slika 4. Mreža ilustracija 2 (skica); arhiva: Tessa Jesenaš

Slika 5. Ilustracija 1 - naslovnica; arhiva: Tessa Jesenaš

Slika 6. Ilustracija 2; arhiva: Tessa Jesenaš

Slika 7. Ilustracija 3; arhiva: Tessa Jesenaš

Slika 8. Ilustracija 4; arhiva: Tessa Jesenaš

Slika 9. Ilustracija 5; arhiva: Tessa Jesenaš

Slika 10. Ilustracija 6; arhiva: Tessa Jesenaš

Slika 11. Ilustracija 7; arhiva: Tessa Jesenaš

Slika 12. Ilustracija 8; arhiva: Tessa Jesenaš

Slika 13. Ilustracija 9; arhiva: Tessa Jesenaš

Slika 14. Ilustracija 10; arhiva: Tessa Jesenaš

Slika 15. Ilustracija 11; arhiva: Tessa Jesenaš

Slika 16. Ilustracija 12; arhiva: Tessa Jesenaš

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristio drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)